

РАФАЕЛЬ САБАТІНІ: ІСТОРИК І БЕЛЕТРИСТ

Про життя Рафаеля Сабатіні (1875–1950), автора майже сорока пригодницьких історичних романів, відомо небагато. Його біографія не була написана, твори не отримали критичного аналізу, сучасники рідко згадували його ім'я у своїх мемуарах. І тільки з довідників, виданих ще за життя письменника, можна віднайти доволі скупі факти, що стосуються його долі.

Рафаель Сабатіні народився в Єзі, маленькому містечку центральної Італії. Його батько-італієць та матір-англійка були оперними співаками. У пошуках ангажементу чи викладацької роботи вони переїздили із країни в країну. Разом із ними подорожував Європою майбутній письменник. У Швейцарії він навчався у школі, у Португалії — в коледжі. А коли йому ще не виповнилося навіть двадцяти років, подався у Лондон з наміром зайнятися бізнесом. Знання кількох мов допомогло йому отримати посаду клерка в солідній фірмі. До обов'язків Сабатіні входило вести її іноземну кореспонденцію. Однак робота його обтяжувала, і при першій же нагоді він зайнявся журналістикою — став штатним співробітником журналу “Ліверпульський Меркурій”. Згодом опублікував у журналах декілька оповідань. У дев'яностих роках ХІХ століття вийшли друком його перші романи. Таким чином, Сабатіні, рідною мовою якого була італійська, став англомовним письменником.

Інтерес до історії був у Сабатіні з дитинства. Багато в чому цьому сприяла атмосфера італійського містечка, де він народився та виріс. Тут усе дихало старовиною. Середньовічні міські стіни, стародавні собори, занедбані палаци збурювали романтичну уяву. Захоплення історією, грандіозними подіями минувшини він проніс через роки навчання, заради цього відмовився від службової кар'єри. Історію, що стала тепер предметом його фахового інтересу, Сабатіні хотів зробити атмосферою власного життя.

Щоби краще зрозуміти і належно, не завишуючи, але й не применшуючи, оцінити романи Р. Сабатіні, спробуємо уявити собі час, у який вони створювалися, літературне оточення й традиції, які наслідував автор. Перші твори Сабатіні з'явилися на початку ХХ століття, проте визнання до нього прийшло лише після виходу друком двох томів оповідань на історичну тематику (1917, 1919). Їхня назва — “Відомі історичні ночі” — відсилає до казок Шехерезади, що були популярними у тогочасній Англії. Події оповідань відбуваються майже у всіх країнах Європи, сюжетом слугують дивовижні любовні історії відомих осіб — королів та королев, принців та принцес, а якщо мова заходить про Французьку революцію, то головна роль відводиться не Марату, а його убивці — Шарлотті Корде. І хоча, за деякими винятками, Сабатіні звертається не до легенд, а до реальної історії, його поводження з матеріалом, та й сам відбір подій, розраховані на те, щоб розважити

читача “на сон прийдешній”. Ці оповідання належать до раннього періоду творчості Р. Сабатіні — вони написані й були опубліковані в журналах ще наприкінці ХІХ — на початку ХХ століття.

Новий етап у його творчості розпочався з роману про Велику французьку революцію “Скарамуш” (1920). А згодом, у 20-х роках минулого століття, Сабатіні створив свої найкращі твори, з яких найуспішнішим виявився роман “Одіссея капітана Блада” (1922). Уперше “Одіссея...” вийшла друком у США, причому водночас в чотирьох видавництвах.

“Одіссея капітана Блада” з’явилася одночасно з іншою “Одіссеєю” — романом Джеймса Джойса “Улісс”. Проте книга Сабатіні належить до розряду популярної белетристики. Назвавши пригоди свого героя “Одіссеєю”, він насамперед використав цю назву як метафору. Доля та вдача капітана Блада багато в чому нагадують пригоди героя давньогрецького епосу Одіссея: мандрівка островами, відвага і хитромудрість, які він виявляє не тільки в бою, але й тоді, коли треба пробратися у ворожий табір. Роман Сабатіні не претендує на багатозначні витлумачування, він читається легко, проте навіть любителя пригодницької літератури він заводить у світ набагато серйозніший, ніж може видатися на перший погляд...

Ми знаємо, що Сабатіні був сучасником відомих англійських письменників, таких як Дж. Б. Шоу, Г. Веллс, Дж. Голсуорсі та багатьох інших. Серед цих велетнів ХХ століття його творчість, безумовно, губиться. Проте й у Сабатіні є своє місце. Воно поряд з письменниками, які розвивали традиції пригодницької історичної белетристики.

На початку ХХ століття історичні романи захопили велику читачку аудиторію Англії. Сабатіні також читав ці книги, проте від них він переходив до документів і мемуарів, у яких бачив джерело відтворення “живої реальності минувшини”. Він вважав, що історичний романіст повинен вивчити вибраний ним період із такою ретельністю, щоб почуватися в ньому, як удома. Проте, якщо письменник досконало володіє своїм ремеслом, попереджував Сабатіні, то він не загромождуватиме розповідь здобутими знаннями, а лише “наповнить і освітить ними” свою оповідь. На думку Сабатіні, художник має право будувати сюжет не тільки на достеменних фактах, а й змальовувати за допомогою уяви історичних осіб або створювати власні персонажі, як, утім, і об’єднувати одне з іншим, однак при цьому незмінною умовою повинен залишатися “реальне історичне тло, з яким сюжет і персонажі перебувають у реальній і правдивій взаємодії”. Цієї умови Сабатіні дотримувався у своїх найкращих романах. Справжні історичні факти виступають у його творах у ролі обставин, які зумовлюють логіку подій та пригод героїв. Вдале підтвердження цього — книги про капітана Блада, улюбленого героя Сабатіні, до пригод якого після “Одіссеї капітана Блада” він звернувся ще тричі (“Хроніка капітана Блада”, 1932; “Капітан Блад повертається”, 1931; “Пригоди капітана Блада”, 1936).

Сабатіні розповів у них про події XVII століття, коли на території Великої Британії велася боротьба між прихильниками і противниками відродження абсолютизму. Вона закінчилась у 1688 році встановленням конституційної монархії, що повалила абсолютизм.

Ця епоха вабила до себе багатьох романістів. Варто назвати лише імена Д. Дефо, популярного тогочасного романіста, Р.Д. Блекмора, белетриста Дж. Хенті і навіть А. Конан Дойла, котрий, перш ніж створити образ знаменитого Шерлока Холмса, здобув визнання автора історичних романів.

На відміну від такої літератури, історичні події, що оживають на сторінках творів Сабатіні, позбавлені романтичного ореолу. Тут відсутній наліт колоніального шовінізму, чи джінгонізму, як його називали англійці. На боротьбу, що велася на території Англії і далеко за її межами, письменник дивився реалістично, як на боротьбу за владу та грабіжницьке поневолення колоній.

Повстання герцога Монмута, претендента на англійський престол, із якого починається “Одісея капітана Блада”, власне, не захоплює письменника. В історії героя воно відіграє лише роль фатального випадку, що несподівано змінив його долю. Повстання показане очима стороннього спостерігача, який не співчуває жодній зі сторін, байдужий до розв’язки бою, проте який мало не поплатився власним життям за чужі для нього інтереси... Насамперед, Пітер Блад — не шукач пригод. І не тому, що втомився у свої тридцять два роки, адже йому доводилось, як дізнається читач, воювати з голландцями проти французів, сидіти в іспанській в’язниці тощо.

Пітер Блад стає на шлях пригод не через любов до них, а, навпаки, всупереч своїй волі, що неодноразово підкреслює оповідач. Уперше письменник показує його за наймирнішим заняттям, яке тільки можна уявити. Герой палить люльку і підливає квіти. Проте незабаром з волі випадку стає бунтівником, втеклим каторжанином, флібустьєром і піратом, за голову якого англійська влада обіцяла винагороду — тисячу фунтів, а іспанці ладні були заплатити значно більше.

Історичні обставини розпорядилися долею Пітера Блада на свій розсуд, однак автор не називає їх немилосердним фатумом, перед яким людина безсила. Навпаки, його герой, як це і годиться героєві пригодницького роману, хоч і потрапляє у скрутні ситуації, які він не вибирав сам, проте завжди виходить із них переможцем. Він вірить у свій щасливий випадок, хоча, як уточнює автор, “віра його була не настільки безмежною, щоби спокійно чекати, коли йому само усміхнеться щастя”.

Пірат з необхідності, Пітер Блад наполегливо протиставляється піратам за покликанням, “джентльменам удачі” або “рицарям наживи”. Він, “будучи піратом, чинив не як пірат, а як джентльмен”, пірат зі своїм кодексом честі, “лицар до ідіотизму”, здатний на шляхетні вчинки заради прекрасної дами — схожі твердження ми зустрічаємо у Сабатіні постійно.

Слід підкреслити, що головний герой Сабатіні не є персонажем історичним, хоча автор вводить у його образ деякі риси характеру та факти з біографій деяких реальних осіб. Насамперед, він використовує епізоди життя лікаря та мандрівника XVII сторіччя Генрі Пітмена. А також звертається до життєписів відомих піратів, яких англійська історія вивищила до творців Британської імперії — Дрейка, Релі, Фробишера, Хокінза та інших “морських соколів”, які грабували кораблі і порти Іспанії, Португалії, перших колоніальних імперій, з якими тоді суперничала Англія.

Пірат через обставини, лікар за фахом, Пітер Блад проливає кров і зупиняє її. І хоча перше йому доводиться робити частіше, ніж друге, однак він відчуває себе “лікарем, а не солдатом, цілителем, а не вбивцею”. Наділяючи свого героя таким усвідомленням особистого призначення, Сабатіні ще рішучіше виводить його з розряду тих піратів, що з історичних легенд переходили в романтичні оповіді.

Звертаючи увагу на деякі особливості Пітера Блада, не забувайте, що хоч він і не шукач пригод, та все ж — герой романів пригодницького жанру, з притаманною їм умовністю характеру.

Пригляньмося до зовнішності героя, до його обличчя, одягу!.. Все розраховане на театральний ефект. Обличчя “бронзове від засмаги”, “смагляве, як у цигана”, очі сині, пронизливі, холодні, зморшка на губах сардонічна. У поставі, манерах завжди зберігається шляхетність, “незважаючи на кров, піт і пороховий дим”. Одяг неодмінно чорний, прикрашений сріблом та мереживами. Подібні описи зустрічаються у Сабатіні часто, неодноразово вони майже дослівно повторюються.

У романах про капітана Блада Р. Сабатіні дотримується фактів, проте віддає належне і своїй фантазії. Адже пригоди Пітера Блада, “записані” його “незмінним шкіпером і вірним другом”, — пригоди вигадані. Ефект достовірності досягається тим, що вони розкручуються не самі по собі, нехай навіть на реальному тлі, а за допомогою Історії як надійного “пускового механізму”. Очевидно, і розраховуючи на його надійність, Сабатіні створив свою гостросюжетну розповідь без допомоги таких випробуваних засобів “сенсаційної” літератури, як таємниці та насилля. Блад таємничий для Арабелли, яка уявляє його лицарем, а бачить піратом, але не для читача, який уже знає його історію. Брязкіт мечів та запах пороху завжди супроводжують героя Сабатіні. В розказаних ним історіях відбуваються морські битви, гинуть люди, проте в них немає захоплення насильством, жорстокістю та сенсаціями, що характерно для сучасних пригодницьких романів. Саме цим пояснюється відроджений інтерес до творів Рафаеля Сабатіні, автора пригодницьких оповідей для юнацтва, неперевершеного історичного белетриста.

Алла Саруханян

ОДІССЕЯ КАПІТАНА БЛАДА

Розділ I

ПОСЛАНЕЦЬ

Пітер Блад, бакалавр медицини, запалив люльку і заходився поратися біля вазонів герані, що цвіла на підвіконні його кімнати, яка вікнами виходила на вулицю Вотер Лейн. Він не помічав, що з вікна навпроти за ним з докором стежать чийсь суворі очі. Пораючись біля герані, Пітер прислухався до гомону людського натовпу там, внизу, у вузькій вуличці, натовпу, що вже вдруге того дня плинув до плацу перед замком, де перед цим капелан герцога Фергюсон виголосив проповідь радше бунтарського, аніж божественного змісту.

Цей безладний, збуджений натовп складався переважно з чоловіків із зеленими гілочками на капелюхах, з кумедною зброєю в руках. У декого, щоправда, за плечима погойдувалися мисливські рушниці, виблискували подекуди й мечі, але значна частина повстанців була озброєна лише киями, а більшість тягла за собою величезні списи, зроблені з кіс, страшні на вигляд і незручні в бою. Серед цих імпровізованих військових з містечка Бліджуотер були ткачі, броварі, теслі, ковалі, муляри, каменярі, шевці та представники інших мирних професій. Бліджуотер, як і Тонтон, не вагаючись, послав своїх чоловіків служити незаконнонародженому герцогові Монмуту. Людина, яка за віком і здоров'ям могла носити зброю, а сьогодні залишилася б удома, вважалася боягузом або католиком.

Проте Пітер Блад, який не тільки був здатний носити зброю, але й вправно володів нею, аж ніяк не вважався боягузом, а католиком був хіба що тоді, коли це йому було вигідно, — так от, цей Пітер Блад порався того теплого липневого вечора біля своїх квітів і палив люльку з таким байдужим виглядом, ніби навколо нічого й не відбувалося. Ба більше, він час від часу кидав услід охопленим

военною лихоманкою ентузіастам рядок із Горація, якого здавна дуже любив: “Куди, куди мчите ви, навіжені?”

Тепер ви, мабуть, здогадуєтеся, чому Блад, у жилах якого текла гаряча, безстрашна кров морських бродяг Сомерсетшіру, предків його матері, залишався спокійним у той час, коли навколо запалала страшна фанатична пожежа повстання, чому бунтівлива душа його, що свого часу не примирилася з наміром батька зробити з нього вченого, залишалася байдужою у самому розпалі заворушення. Ви вже збагнули, як він розцінював людей, що збиралися під знамена свободи, знамена, гаптовані непорочними дівами Тонтона, вихованками пансіонів міс Блейк і місис Масгров. Діви, як співається у баладі, порвали свої шовкові спідниці на прапори для армії Монмута. Рядок із Горація, зневажливо кинутий услід тим, хто галасливо біг вулицею, розкриває тодішній настрій Блада. Для нього це були охоплені шалом безумства дурні, що поспішають назустріч власній загибелі.

Річ у тому, що він надто багато знав про цього горезвісного Монмута і ту вродливу смагляву жінку, яка породила його, щоб повірити в законність посягань герцога на королівський престол. Блад читав безглузду прокламацію, розклеєну в Бріджуотері, Тонтоні та інших містах, у якій твердилося, що “...після смерті нашого монарха Карла II право на престол Англії, Шотландії, Франції та

Ірландії з усіма володіннями і підвладними територіями переходить у спадщину уславленому і благородному Джеймсу, герцогу Монмутському, синові і законному спадкоємцеві Карла II”.

Прокламація насмішила його, як й інше повідомлення про те, що герцог Йоркський Яків¹ наказав отруїти покійного короля, а потім захопив престол.

Блад не знав, яка з цих двох фальшивок була брехливішою. Третину свого віку він прожив у Нідерландах, де народився тридцять шість років тому оцей самий Джеймс Скотт, який тепер милістю Божою оголосив себе королем Яковом II і т. д. Були відомі Бладу й чутки про справжніх батьків цього типа. Герцог Монмут не тільки не був сином Карла Стюарта і Люсі Волтер, з якою нібито був таємно повінчаний король, а сумнівно, щоб він був навіть незаконною дитиною покійного монарха. До чого, крім нещастя та розрухи, могло призвести це безглузде домагання? Хіба можна сподіватися, що Англія колись повірить такій нісенітниці? А саме іменем герцога, саме для підтримки його фантастичних претензій кілька визначних вігів² втягли в боротьбу цих західних³ дурнів.

— “Куди, куди мчите ви, навіжені?”

Блад засміявся і водночас зітхнув, сміх заглушив зітхання. Як і більшість людей із самостійними поглядами, Блад не співчував заколотникам. Суворе життя навчило його мати власну думку. Людина з лагіднішою вдачею, з його далекоглядністю і знаннями, можливо, й знайшла б підстави для смутку, спостерігаючи, як біжать на бійню ці наївно запальні вівці-протестанти. Захоплені ілюзією, що вони стають на захист права, волі й віри, вони йшли до плацу перед замком зі своїми дружинами, дочками, матерями й коханими. Блад, як і всі у місті, знав, що Монмут мав намір дати бій цієї ж ночі. Герцог збирався особисто керувати несподіваним нападом на очолювану Февершемом королівську армію, яка стояла табором біля Седжмура. Блад вважав, що лорд Февершем знає про всі ці наміри не гірше від самого герцога, та якби лікар і помилився у своєму припущенні, то йому можна було б пробачити — не міг же він припустити, що командувач королівської армії погано знає свою справу.

---

¹ Ідеться про короля Якова II, який зайняв престол Англії після смерті Карла II.

² Віги — політична партія в Англії (XVII–XIX ст.), попередниця англійської ліберальної партії.

³ Південно-західна частина Англії була охоплена повстанням.

Блад струсив попіл з люльки, відхилився од вікна, щоб зачинити його, і саме в цей час погляд його, перетнувши вулицю, зустрівся з поглядом двох пар ворожих очей, які стежили за ним. Це були очі двох гарненьких сентиментальних сестриць Пітт — найпалкіших і найніжніших у Бріджуотері прихильниць красеня Монмута.

Блад усміхнувся і привітно кивнув їм головою, бо був у дружніх взаєминах з цими дівчатами, а одну з них навіть лікував деякий час. Однак його привітання залишилося без відповіді. Навіть холодне презирство прочитав він в очах сестер. Усмішка на тонких губах Блада втратила свою привітність. Він ураз збагнув, звідки йде ця ворожість. Вона загострювалася з кожним днем, відколи Монмут приїхав і закрутив голови молодим і старшим жінкам у місті. Блад зрозумів, що сестри Пітт зневажають його за те, що він, хоч ще й не старий і дужий чоловік з військовим досвідом, воїн, який міг би принести користь загальній справі, стоїть осторонь подій, спокійно палить люльку і пореється біля герані в цей вирішальний вечір, коли мужні люди збираються навколо оборонця протестантської церкви, готові пролити свою кров, аби тільки той зайняв законне місце на престолі.

Якби Блад захотів обговорити це питання із сестрами Пітт, він, напевне, спробував би переконати їх, що, доволі помандрувавши свого часу і зазнавши багатьох пригод, він збирається, нарешті, зайнятися своєю спеціальністю. Блад сказав би, що він лікар, а не воїн; зцілитель, а не вбивця. Однак він знав наперед їхню відповідь: у такій справі, мовляв, кожний, хто вважає себе чоловіком, повинен узяти до рук зброю. Вони, мабуть, нагадали б йому, що їхній племінник Джеремі, шкіпер торговельного судна, яке, на лихо хлопця, стояло в цей час на якорі у бухті Бріджуотер, — замінив штурвал корабля на мушкет, щоб захищати справедливість. Та Блад не належав до тих, хто любить переконувати. Як я вже сказав, він був самостійною людиною.

Зачинивши вікно і зсунувши фіранки, Пітер повернувся до затишної, освітленої свічками кімнати, де місіс Барлоу, його економка, якраз готувала вечерю. Їй він висловив свою думку вголос:

— Я викликав незадоволення у тих плаксивих дівчат, що живуть навпроти.

У його приємному й чистому голосі звучали металічні нотки, які пом'якшувалися і приглушувалися ірландським акцентом, що зберігся, незважаючи на довгі роки мандрів. Весь характер Блада виявлявся в цьому голосі, який, залежно від потреби, міг або

звабливо й ласкаво умовляти, або командувати, змушуючи підлеглих підкоритися. Щодо зовнішності Блада, то він був високий на зріст, худорлявий і смаглявий, як циган, але з-під рівних чорних брів дивилися ясні блакитні очі, що якимось дивно контрастували зі смаглявим обличчям. У погляді тих очей світилася надзвичайна проникливість і спокійна гордовитість, яку ще більше підкреслював рівний ніс і рішуче стиснуті губи. Одягався Блад у все чорне, як і належить людині його професії, проте з елегантністю і смаком, властивими радше шукачеві пригод, яким він був колись, ніж поважному медикові, яким став тепер. Його камзол з тонкого камлоту¹ був обшитий срібним позументом, а манжети сорочки і жабо прикрашало мереживо. Розкішна чорна перука була завита не гірше, ніж у якого-небудь вельможі з Вайт-холлу².

Придивившись уважніше до Пітера Блада і розгадавши його вдачу, яка так виразно проступала крізь зовнішність юнака, ви б мимоволі замислилися над тим, чи довго проживе такий чоловік у цій тихій заповіді, куди випадок привів його близько шести місяців тому; чи довго він займатиметься справою, яка стала його професією ще перед тим, як він почав жити самостійно. Хоч вам і важко буде повірити, та коли ви довідаєтеся про його життя, не тільки минуле, а й майбутнє, то зрозумієте, що Блад міг би й далі мирнісінько собі жити, задовольняючись становищем лікаря у тихому Сомерсетширі. Мабуть, так воно й було б, коли б не злий жарт, який доля готувала для нього.

Пітер Блад був сином ірландського лікаря та уродженки Сомерсетширського графства. В жилах матері текла гаряча кров морських бродяг, чим, мабуть, і пояснюється ранній прояв невгамовності у вдачі сина. Ця невгамовність глибоко тривожила його батька, який, як для ірландця, мав надзвичайно миролюбний характер. Батько відразу вирішив, що хлопець повинен наслідувати його почесну професію, і Пітер Блад, здібний до навчання і надзвичайно охочий до знань, задовольнив його бажання, здобувши у двадцять років звання бакалавра медицини в Дублінському коледжі. Батько пережив цю радісну подію лише на три місяці, а мати померла ще за кілька років перед тим. У спадщину Пітерові залишилося кілька сот фунтів, з якими він і вирушив подивитися світ і дати на якийсь час волю своїй жадібній до пригод душі.

---

¹ Камлот — тонке сукно з шерсті верблюда.

² Вайт-холл — резиденція англійського уряду.

Дивний збіг обставин привів його на військову службу до голландців, що саме воювали з французами, а любов до моря завела на флот. Заслуживши офіцерський чин у славнозвісного де-Рітера¹, він брав участь у тій битві на Середземному морі, де загинув цей видатний флотоводець.

Даних про життя Блада після підписання Наймегенського миру майже немає. Проте ми знаємо, що Пітер пробув два роки в іспанській тюрмі, хоча й досі не зрозуміло, як він примудрився туди потрапити. Можливо, завдяки цій обставині він узяв після звільнення меч у руки і перейшов на службу до французів, що саме вели війну з іспанцями на території іспанських Нідерландів. У тридцять два роки, коли він втратив смак до пригод і коли його здоров'я теж похитнулося внаслідок занедбаної рани, Блада охопила туга за батьківщиною. Сівши на корабель у Нанті, він мав намір дістатися до Ірландії. Однак здоров'я за час подорожі погіршало, і він, коли негода загнала судно в Бріджуотерську бухту, вирішив зійти на берег; це все-таки була батьківщина його матері.

Так у січні 1685 року Блад прибув до Бріджуотера, маючи при собі приблизно таке ж багатство, як і одинадцять років тому, коли він подався з Дубліна у світи.

Місто йому сподобалося, та й здоров'я тут одразу ж поліпшилося. Зрозумівши нарешті, що він пережив на своєму віку досить пригод, яких інший не побачить і за все своє життя, Блад вирішив оселитися в цьому місті і повернутися до професії лікаря, з якою він не дуже розважливо колись порвав.

Оце й уся його біографія, принаймні та її частина, яка мала закінчитися в ніч Седжмурської битви, через шість місяців після приїзду Блада у Бріджуотер.

Вважаючи, що наступний бій зовсім його не обходить — так воно й було — і байдужий до збудження, яке охопило тієї ночі місто, Блад вирішив ні на що не звертати уваги і рано ліг спати. Спокійний сон огорнув його ще задовго до одинадцятої години, а об одинадцятій, як відомо, Монмут вирушив зі своїми повстанцями Брістольським шляхом, щоб обійти кружною дорогою болотисту місцевість між ним та королівською армією.

Відомо також, що свою кількісну перевагу, яку могла ліквідувати хіба що стійкість регулярних військ противника, і перевагу

---

¹ Де-Рітер М. А. — голландський адмірал XVII ст.

несподіваного нападу на сонну армію Монмут через грубі помилки й погане командування втратив задовго до рукопашного бою.

Армії зіткнулися близько другої години ночі. Проте далекий гуркіт гармат не порушив мирного сну Блада. І лише о четвертій годині, коли вже почало сходити сонце, розганяючи рештки туману над полем битви, його безтурботний сон перервався.

Сидячи в ліжку, Блад протирав заспані очі, намагаючись зрозуміти, що трапалося. Хтось безперервно гатив у двері його будинку і безладно кричав. Саме цей голос і розбудив його. Гадаючи, що йдеться про якусь невідкладну допомогу породіллі, Блад надягнув халат, узув пантофлі і зійшов униз. На сходах він мало не наскочив на перелякану місіс Барлоу, яка теж схопилась, але не знала, що робити. Блад заспокоїв економку і пішов відчиняти двері.

За дверима, у золотому промінні сонця, що саме сходило, стояв захеканий юнак, брудний і запилений, у подертому одязі (замість лівого рукава його камзола теліпалося лахміття). Він стояв біля загнаного коня і, вирячивши очі, довго не міг вимовити й слова.

Блад одразу ж упізнав молодого шкіпера Джеремі Пітта, племінника дівчат, що жили навпроти. Це був один із тих, кого загальний ентузіазм втягнув у вир воєнних дій. Вулиця, розбуджена приїздом моряка, прокидалася: відчинялися двері, відсувалися жалюзі на вікнах, і звідти визирали стурбовані, зацікавлені обличчя сусідів.

— Спокійніше, спокійніше, — сказав Блад. — Гарячковість ніколи не приводила до добра.

Проте мало не божевільний юнак не звернув уваги на його застереження, і, задихаючись, нарешті заговорив:

— Лорд Гілдой... тяжко поранений... у маєтку Оглторп... біля річки, я відніс його туди... і... він послав мене до вас... Ідїть! Швидше!

Він простягнув руку і намагався силоміць потягти лікаря за собою, хоч той був у халаті та пантофлях. Проте Блад ухилився від надто нетерплячої руки.

— Звичайно, я поїду, — просто сказав він. Звістка схвилювала Блада. Гілдой був по-дружньому прихильний до лікаря, відколи той оселився в цих краях. Бладу щиро хотілося зробити що-небудь на подяку за добре ставлення до нього, і його дуже засмутило, що ця нагода трапилася за таких сумних обставин, адже Пітер добре знав, що нерозважний молодий лорд був палким прихильником герцога Монмута.

— Я поїду, але спочатку дозвольте мені одягнутись і прихопити деякі речі, що можуть там знадобитися.

— Ми марнуємо час!

— Заспокойтеся, не згайнуємо ні хвилини. Кажу вам ще раз: поволі їдеш — далеко будеш. Заходьте... сідайте... — і він відчинив перед юнаком двері вітальні.

Молодий Пітт нетерплячим рухом руки відхилив запрошення:

— Я чекаю тут. Заради Бога, поспішайте!

Блад пішов, щоб одягнутися і взяти сумку з інструментами.

Дізнатися про характер поранення лорда Гілдою можна буде і пізніше, коли вони вирушать у дорогу. Натягаючи чоботи, Блад давав розпорядження місіс Барлоу; вказівки ці стосувалися й обіду, який, однак, йому не судилося з'їсти.

Коли, нарешті, лікар вийшов (місіс Барлоу квоктала позад нього, як справжня квочка), він застав молодого Пітта в оточенні наполоханих, напіводягнених містян — переважно жінок, — які прибігли, щоб довідатися, чим скінчився бій. Неважко було здогадатися, яку новину приніс їм Пітт, бо ранкове повітря одразу сповнилося гірким плачем і голосінням.

Побачивши одягненого лікаря, з сумкою для інструментів під пахвою, посланець пробився крізь настирливу юрбу, струсив утому і вирвався з рук своїх заплаканих тіток, які в розпачі чіплялися за нього. Схопивши коня за вуздечку, він скочив у сідло.

— Їдьмо, сер! — вигукнув він. — Сідайте позад мене!

Блад без зайвих слів сів, і Пітт пришпорив коня. Натовп розступився. Пітер Блад, сидячи на крупі коня і тримаючись за пояс свого супутника, почав свою одіссею. Як виявилось потім, Пітт, у якому Блад вбачав лише посланця пораненого заколотника, був насправді посланцем самої долі.

Розділ II

ДРАГУНИ КІРКА

адиба Оглторп розкинулася на правому березі річки десь за милю на південь від Бріджуотера. Серед барвистої зелені стояв сірий присадкуватий будинок у стилі епохи Тюдорів, нижню частину його густо обвивав плющ. Підїжджаючи через запашні сади до маєтку, який, здавалося, безтурботно дремав на березі Паррета, що іскрився у промінні

ранкового сонця, Блад ніяк не вірив, що він у країні, охопленій кровопролитною боротьбою.

Та на околицях Бріджуотера вони зустріли на мосту авангард утомлених утікачів з поля бою. Серед них було багато поранених. Напружуючи останні сили, охоплені смертельним жахом, ці люди поспішали до міста, марно сподіваючись знайти там захист і прихисток. Їхні очі, сповнені втоми і страху, жалібно дивилися на Блада і його супутника; кілька хриплих голосів застерегли Пітта, що погоня вже близько. Проте той, не звертаючи уваги на застереження, безстрашно мчав курним шляхом, на якому кількість бідолашних втікачів з-під Седжмура дедалі збільшувалася. Незабаром вершники звернули з битого шляху на стежку, що перетинала росяні луки. Навіть тут вони зустрічали окремі групи цих кинутих напризволяще бідолах, що розбіглися в усі боки. Пробираючись крізь високі трави, втікачі перелякано озиралися, чекаючи щомиті, що ось-ось з'являться червоні камзоли королівських драгунів.

Однак Пітт і його супутник, просуваючись на південь, уже наближалися до штаб-квартири Февершема, і незабаром зникли з очей усі сліди недавнього бою. Вершники проїжджали повз мирні фруктові сади, дерева яких обважніли під вагою дозріваючих плодів — надходив час виготовлення сидру.

Нарешті вони зіскочили з коня на вимощене плитами подвір'я, де їх зустрів засмучений і схвильований власник садиби Бейнс.

У просторій кімнаті з кам'яною підлогою лікар побачив лорда Гілдою — високого, чорнявого молодого чоловіка з масивним підборіддям і великим носом. Лорд лежав на плетеній кушетці біля великого, завішеного серпанком вікна. Щоки його були землісто-сірого відтінку, очі заплющені, а з посинілих губів з кожним подихом злітав ледве чутний стогін. Пораненого доглядала дружина Бейнса та її гарненька дочка.

Блад постояв якусь мить, мовчки розглядаючи свого пацієнта. Йому було щиро жаль, що цей аристократ з таким блискучим майбутнім ризикував усім, можливо навіть життям, заради честолюбства нікчемного авантюриста. Потім лікар опустився на коліна перед пораненим, розірвав камзол та білизну, щоб оглянути рану лорда, і наказав принести води, полотно та все інше для перев'язки.

Коли через півгодини до садиби ввірвалися драгуни, він ще взовівся з пораненим і зовсім не звертав уваги на стук підків та грубі вигуки солдатів. Його взагалі нелегко було вивести з рівноваги, а зараз він до того ж цілком поринув у свою роботу. Проте лорд,

який шойно опритомнів, занепокоївся, а Джеремі Пітт, зовнішній вигляд якого свідчив про участь у бою, спритно сховався в шафі для одягу. Бейнс теж помітно хвилювався. Його дружина і дочка тремтіли від страху, і Бладу довелося їх усіх заспокоювати.

— Ну чого вам боятися? — казав він. — Хіба ми живемо не в християнській країні? А християни ж не воюють з пораненими і з тими, хто дав їм прихисток.

Блад, як бачите, ще не втратив віри у християн. Потім він підніс до губ пораненого склянку з ліками, виготовленими за його вказівками.

— Заспокойтеся, мілорде. Найгірше вже позаду.

Однак саме в цю мить з грюкотом і брязкотом у кімнату вдерлося близько дванадцяти солдатів Танжерського полку в ботфортах і червоних мундирах. Командував ними кремезний похмурий офіцер, мундир якого був пишно розшитий золотими позументами.

Бейнс закам'янів на місці в якійсь дивній позі, що свідчила водночас і про його переляк, і про виклик карателям, в той час як його дружина і дочка злякано відступили. Блад, що стояв у головах лорда, поглянув через плече на непроханих гостей.

Офіцер різким голосом наказав солдатам зупинитися. Після цього він, побрязкуючи острогами і тримаючи руку в рукавичці на ефесі своєї шпаги, бундючно пройшов уперед і звернувся до господаря:

— Я капітан Гобарт із драгунів полковника Кірка. Ви тут переховуєте бунтівників?

Наляканий різким і зухвалим тоном військового, господар промимрив тремтячим голосом:

— Я... я не переховую бунтівників, сер. Цей джентльмен поранений...

— Сам бачу! — гримнув капітан і важкою ногою рушив до кушетки. Насупившись, він похмуро глянув на сіре обличчя змученого лорда. — Нема потреби допитуватися, де він був поранений. З мене досить того, що це проклятий бунтівник! Візьміть його, хлопці! — кинув він драгунам.

Однак тут Блад заступив собою пораненого.

— В ім'я гуманності, сер! — сказав він з ноткою гніву в голосі. — Ми живемо в Англії, а не в Танжері. Цей чоловік важко поранений. Його не можна чіпати, бо це небезпечно для його життя.

Слова Блада розсмішили капітана:

— О, я маю ще й піклуватися про здоров'я бунтівників! Хай йому грець! Ви думаєте, що ми беремо його для лікування? Уздовж усього шляху від Вестона до Бріджуотера споруджують шибениці,

і він згодиться для будь-якої з них. Полковник Кірк навчить цих дурнів-протестантів дечого такого, про що пам'ятатимуть усі нащадки!

— Ви вішаєте людей без суду? Клянуся честю, я помилився. Схоже на те, що ми зараз у Танжері, де колись стояв ваш полк.

В очах капітана блиснув недобрый вогник. Змірявши поглядом Блада з ніг до голови, він звернув увагу на його сухорляве, мускулисте тіло, згорда підняту голову, на весь його владний вигляд — і солдат упізнав солдата.

Очі капітана звузилися. Він почав дещо згадувати і зненацька вибухнув гнівом.

— Хто ж ви в біса такий?

— Мене звать Блад, сер. Пітер Блад. До ваших послуг.

— А-а... так, так, пригадую ваше прізвище. Ви служили у французів, га?

Якщо Блад і був здивований, то не виказав цього.

— Так, служив.

— Тоді пам'ятаю... Років п'ять тому чи, може, трохи більше ви були в Танжері?

— Був і знав вашого полковника.

— Клянуся честю, вам, напевно, доведеться відновити це знайомство. — Капітан неприємно засміявся. — Як ви тут опинилися, сер?

— Мене покликали допомогти пораненому. Я лікар.

— Ви — лікар?

У хвалькуватому тоні Гобарта прозвучала зневага до брехні, якою йому здалися слова Блада.

— *Medicinae baccalaureus*¹, — відповів Блад.

— Не тикайте мені під ніс вашу французьку мову, чоловіче! — грубо обрізав Гобарт. — Говоріть англійською.

Поспішка Блада дратувала його.

— Я лікар і маю практику в містечку Бріджуотері.

Капітан глузливо посміхнувся:

— А сюди ви приїхали з Лаймської затоки², супроводжуючи вашого прибудного герцога?

Блад відповів йому тим самим тоном:

— Якби ваш розум був такий же гострий, як голос, мій любий, ви давно вже були б великою людиною.

---

¹ Бакалавр медицини (*лат.*).

² Лаймська затока — місце висадки Монмута.